

4.7.2012

Dnro 150/4/11

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamiehen sijainen Pasi Pölönen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Kristian Holman

VANHENTUNEIDEN TIETOJEN POISTAMINEN TUOMIOLAUSELMAJÄRJESTELMÄSTÄ

AVLÄGSNANDE AV FÖRÅLDRADE UPPGIFTA UR DOMSLUTSSYSTEMET

1

KANTELU

A kertoo 12.1.2011 päivätyssä eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kantelussa, että hänen hakemuksensa rauhanturvaamistehtäviin oli hylätty turvallisuusselvityksessä ilmenneiden rikostietojen perusteella.

A kertoo selvittäneensä Oikeusrekisterikeskuksen kautta mahdolliset rikosrekisteri- ja sakkorekisteritietonsa ennen rauhanturvaamistehtäviin hakeutumistaan. Kun hänen nuoruudessa tekemänsä ”kolttoiset” ja niistä tulleet seuraamukset olivat poistuneet rekistereistä, oli A päättänyt hakea rauhanturvaamistehtäviin.

A:n hakemus oli kuitenkin hylätty ja hänen ryhdyttyään selvittämään asiaa ilmeni, että hakemuksen johdosta laaditussa turvallisuusselvityksessä oli merkitty hänen syyllistyneen pahoinpitelyihin. A:n mukaan hän ei ole saanut pahoinpitelyistä tuomiota, koska syyttäjä oli tehnyt asiassa syyttämättäjättämispäätöksen tapahtuneen sovittelun johdosta.

A toteaa lisäksi, että hän on aikaisemmin toiminut määräaikaisessa virassa puolustusvoimissa, eivätkä rekisterimerkinnot ole tuolloin haitanneet hänen viranhoitoaan. A:n näkemyksen mukaan häntä ei ole rikosoikeudellisesti rangaistu, joten hän on mielestään sopiva rauhanturvaamistehtäviin.

2

SELVITYS

Pääesikunnan lausunto on valmisteltu oikeudellisella osastolla. Pääesikunnan henkilöstöosasto ja tutkintaosasto sekä Maavoimien Esikunta ovat antaneet lausunnon asiassa. Porin Prikaati on lisäksi antanut selvityksen asian johdosta. Selvitykseen on liitetty toimialajohtaja, luutnantti B:n selvitys ja Pääesikunnan tutkintaosaston Turun aluetoimiston suppea turvallisuusselvitys - - -.

Lisäksi hankittiin oikeusministeriön lausunto ja oikeusrekisterikeskuksen selvitys.

3

RATKAISU

3.1

Puolustusvoimien selvitys

Suppean turvallisuus selvityksen sisältö

Asiakirjaselvityksenä saadun 27.4.2009 päivätyn suppean turvallisuus selvityksen - - - mukaan oikeushallinnon tietojärjestelmistä ilmenee, että A on syyllistynyt 1.3.2001 pahoinpitelyyn, josta Helsingin hovioikeus on tuominnut hänet 12.3.2004 60 päivän ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Rangaistuksen koeaika on määrätty päätymään 31.5.2005. Rangaistusta on kovennettu ja se on täytäntöönpanokelpoinen.

Luutnantti B:n selvitys

Toimialajohtaja, luutnantti B on selvityksessään todennut, että Porin Prikaatissa sotilaallisen kriisinhallinnan toimintavalmiuteen hakeutuvien reserviläisten kohdalla päätösvalta toimintavalmiuteen hyväksymisestä on määritetty henkilöstöosaston henkilöstösektorin rekrytointialan toimialajohtajalle ja hän on toiminut keväällä 2009 A:ta koskevan toimintavalmiuspäätöksen tekijänä.

Luutnantti B:n mukaan A oli syyllistynyt tapahtumahetkellä niin vakavaan tekoon, ettei häntä vallinneen käytännön ja ohjeistuksen mukaan ole voitu valita sotilaallisen kriisinhallinnan toimintavalmiuteen tai sotilaalliseen kriisinhallintatehtävään, vaikka varsinainen teko oli tapahtunut jo vuonna 2001.

Luutnantti B on lopuksi todennut, että vankeusrangaistus on karsiva tekijä valittaessa henkilöstöä sotilaallisiin kriisinhallintatehtäviin.

Porin Prikaatin selvitys

Porin Prikaati on selvityksessään todennut, että turvallisuus selvityksen mukaan A on saanut Helsingin hovioikeudessa 12.3.2004 60 päivän ehdollisen vankeusrangaistuksen pahoinpitelystä. Vankeusrangaistus on voimassa olevien ohjeiden mukaan karsiva tekijä valittaessa henkilöstöä sotilaallisiin kriisinhallintatehtäviin.

Maavoimien Esikunnan lausunto

Maavoimien Esikunnan lausunnon mukaan kriisinhallintatehtäviin hakeutuminen ja niihin valitseminen perustuvat lakiin sotilaallisesta kriisinhallinnasta (211/2006) ja puolustusministeriön asetukseen sotilaallisen kriisinhallintahenkilöstön pätevyysvaatimuksista ja palvelusuhteen ehdoista (254/2006). Asetuksen 2 §:n 1 momentin 3 kohdan yhtenä valintakriteerinä edellytetään moitteetomia elämäntapoja. Tämän perusteella merkintöjen rikosrekisterissä on katsottu olevan esteenä valinnalle. Tämä on todettu myös puolustusvoimien internet-sivuilla käsiteltäessä hakeutumista sotilaallisen kriisinhallinnan tehtäviin.

Maavoimien Esikunnan mukaan luutnantti B on tehnyt suppeaan turvallisuusselvitykseen perustuvan, perustellun päätöksen, kun hän ei ole hyväksynyt A:ta sotilaallisen kriisinhallinnan toimintavalmiuteen. Saamansa tiedon perusteella B:n arvio siitä, ettei A täytä yleisenä kelpoisuusehtona asetuksessa määritettyä moitteettomien elämäntapojen vaatimusta, on Maavoimien Esikunnan mukaan ollut perusteltu.

Maavoimien Esikunta ei ole pystynyt ottamaan kantaa siihen, miksi suppeassa turvallisuusselvityksessä on merkintä A:lle tuomitusta ehdollisesta vankeusrangaistuksesta, vaikka turvallisuusselvityksen antopäivänä on kulunut yli viisi vuotta lainvoimaisen tuomion antopäivästä (rikosrekisterilaki 10 §) ja A:n oman kertomuksen mukaan hänen asiaa selvittäessään ennen hakemuksen tekemistä merkintää ei rekisterissä enää olisi ollut.

Maavoimien Esikunta on lopuksi katsonut, että A:n hakemusta Porin Prikaatissa käsiteltäessä on toimittu voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti ja päätöksen tekohetkellä käytössä olleiden tietojen edellyttämällä tavalla.

Pääesikunnan henkilöstöosaston lausunto

Pääesikunnan henkilöstöosaston lausunnossa on todettu, että A on sotilasarvoltaan kersantti, joka on aliupseerin sotilasarvo. Lähtökohtaisesti aliupseerit suunnitellaan ja valmistaudutaan sijoittamaan sotilaallisissa kriisinhallintaoperaatioissa esimiestehtäviin. Tyypillisesti näitä ovat esimerkiksi kouluttaja- tai ryhmänjohtajan tasoiset tehtävät. Operaatioissa nopeasti muuttuvat tilanteet sekä usein myös hengenvaaralliset olosuhteet vaativat erityisesti esimiesasemassa olevilta paineensietokykyä. Näissä tilanteissa on ensiarvoisen tärkeää, että esimiestehtäviin asetettavilla henkilöillä on taustaltaan moitteettomat elämäntavat. Turvallisuusselvitysmenettelyssä voi tulla esille seikkoja, joiden perusteella voidaan arvioida myös henkilön moitteettomia elämäntapoja ja täten soveltuvuutta kersantin tasoihin tehtäviin sotilaallisissa kriisinhallintaoperaatioissa.

Pääesikunnan henkilöstöosasto on katsonut, että A:n hakeutumisessa ja valintamenettelyssä sotilaallisen kriisinhallinnan toimintavalmiuteen on noudatettu asianmukaisia menettelytapoja sekä lakia sotilaallisesta kriisinhallinnasta ja puolustusministeriön asetusta sotilaallisen kriisinhallintahenkilöstön pätevyysvaatimuksista ja palvelussuhteen ehdoista.

Pääesikunnan tutkintaosaston lausunto

Pääesikunnan tutkintaosasto on todennut, että osasto on laatinut A:sta turvallisuusselvityksen kriisinhallintatehtäviä varten kaksi kertaa. A:n tekemästä kantelusta ei suoraan käy ilmi, kummas-ta palvelukseen hausta on kysymys. Kantelun ajankohdan sekä tekstisisällön perusteella tutkintaosasto on tulkinut A:n todennäköisesti tarkoittavan kriisinhallintatehtävää ja -koulutusta varten vuonna 2009 Porin Prikaatille laadittua suppeaa turvallisuusselvitystä - - -.

Laadittaessa turvallisuusselvitystä - - - ei toimivaltaisen viranomaisen tietoon ole hakijan toimesta tuotu esiin erityisiä seikkoja, joiden perusteella turvallisuusselvityksen laadinnassa olisi ollut tarpeen arvioida tietojen merkityksellisyyttä tavanomaisesta käytännöstä poikkeavalla tavalla.

Pääesikunnan lausunto

Pääesikunnan lausunnossa kiinnitetään huomiota siihen, että turvallisuusselvityksistä annettun

lain (177/2002) 8 §:n mukaan turvallisuusselvitys voi perustua vain sellaisiin rekisteritietoihin, jotka sisältyvät henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetussa laissa (761/2003) tarkoitettuun poliisiasiain tietojärjestelmään taikka oikeushallinnon valtakunnalliseen tietojärjestelmään. Edelleen saman pykälän mukaan poliisiasiain tietojärjestelmään kuuluvaa rikosilmoitushakemiston tietoa saa käyttää vain, jollei rikosilmoitusta ole syytä epäillä perusteettomaksi. Pääesikunta kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että 8 §:ssä säädettyä turvallisuusselvitystä tehtäessä ei saa käyttää kymmentä vuotta vanhempaa tietoa, ellei tällaisen tiedon käyttäminen ole välttämätöntä. Pääesikunta kiinnittää huomiota vielä siihen, että lausuntoa laativan toimivaltaisen viranomaisen tulee voida luottaa siihen, että rekisterin ylläpidosta vastaava viranomainen huolehtii rekisterimerkintöjen ajantasaisuudesta ja oikeellisuudesta.

Pääesikunta viittaa annettuun selvitykseen ja katsoo, ettei asiassa ole menetelty lainvastaisesti tai muutoin virheellisesti. Porin Prikaati on toiminut A:n hakemusta käsitellessään päätöksen teko hetkellä käytössä olleiden tietojen edellyttämällä tavalla. Samoin Pääesikunnan näkemyksen mukaan suppeaa turvallisuusselvitystä tehtäessä on noudatettu voimassa olevaa lainsäädäntöä.

Pääesikunta ei voi ottaa tässä yhteydessä kantaa kantelijan esittämiin väitteisiin pahoinpitelyä koskevasta syyttämättä jättämisestä tai asian käsittelystä sovintomenettelyssä. Kyseiset seikat eivät ole tulleet esille suppeaa turvallisuusselvitystä tehtäessä. A:ta koskeva ratkaisu on tehty ainoastaan 27.4.2009 tehdyssä suppeassa turvallisuus-selvityksessä näkyneiden tietojen perusteella.

Turvallisuusselvityksistä annetun lain 13 § sisältää säännökset rekisteröidyn tarkastusoikeudesta. Siten A olisi saanut suppean turvallisuusselvityksen sisältämät tiedot 13 §:n mukaisesti tarkastusoikeutta käyttämällä, jos hän olisi kääntynyt asiassa toimivaltaisen viranomaisen eli Pääesikunnan tutkintaosaston puoleen.

3.2

Oikeusrekisterikeskuksen selvitys

Oikeusrekisterikeskuksen toimialajohtaja Marjatta Syväterä on todennut antamassaan selvityksessä Oikeusrekisterikeskuksen puolesta seuraavaa.

Pääesikunnan tutkintaosasto on 16.4.2009 pyytänyt turvallisuusselvityksiä varten muun muassa A:sta mahdolliset tuomiolauselmat, rikosrekisteriotteet ja sakkotiedot.

Oikeusrekisterikeskus on 20.4.2009 lähettänyt vastauksena kyselyyn 1) rikosrekisteristä niin sanotun listakyselyotteen, johon on merkitty, että A:sta ei ole merkintöjä rikosrekisterissä, 2) sakko-rikisteriotteen, jossa todetaan että A:sta ei ole edeltävän kolmen vuoden ajalta merkintöjä sakko-rikisterissä ja 3) tuomiolauselmajärjestelmän tulosteen Helsingin hovioikeuden ratkaisuilmoituksesta 12.3.2004 annetusta täytäntöönpanokelpoisesta ratkaisusta.

Syväterä toteaa selvityksessään, että edellä mainittu Helsingin hovioikeuden tuomio oli turvallisuusselvityksen tekoajankohtana poistettu rikosrekisteristä, mutta tiedot siitä olivat vielä tuomiolauselmajärjestelmässä. Tietojen poistamisesta tuomiolauselmajärjestelmästä ei vuonna 2009 ollut vielä erityislainsäädännössä säädetty. Tuomiolauselmajärjestelmä on osa oikeushallinnon valtakunnallista tietojärjestelmää, jota koskeva laki tuli voimaan 1.12.2010. Lain mukaan merkinnät tuomioistuimen ratkaisusta poistetaan viiden vuoden kuluessa siitä, kun asiassa on annettu

lainvoimainen ratkaisu (18 §). Lain toimeenpanolla on viiden vuoden siirtymäaika.

Syväterä kertoo, että tuomiolauselmajärjestelmän tarkoitus on tuomioistuimen ratkaisutietojen välittäminen täytäntöönpano- ja rekisteriviranomaisille. Järjestelmästä puuttuvat lainvoimaisuustiedot hovioikeuden osalta, koska hovioikeuden ratkaisu on täytäntöönpanokelpoinen.

3.3

Oikeusministeriön lausunto

Oikeusministeriöltä pyydettiin selvitystä siitä, miten tietoja poistettiin tuomiolauselmajärjestelmästä ennen oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä annetun lain voimaantuloa ja millaisia ja millä tavoin annettuja poistosääntöjä tapahtuma-aikana huhtikuussa 2009 sovellettiin ja kuinka usein poistoja tehtiin.

Oikeusministeriön lausunnon liitteenä olevasta oikeusrekisterikeskuksen johtajan antamasta selvityksestä ilmenee, että tietojen poistot tuomiolauselmajärjestelmästä on ennen edellä mainitun tietojärjestelmälain voimaantuloa tehty henkilötietolain säännösten mukaisesti siten, että tiedot tuomioistuimen ratkaisusta on poistettu viiden vuoden kuluttua ratkaisupäivästä. Poisto-aika on siten molemmissa säädöksissä sama. Poistot on toteutettu kerran vuodessa suoritettavalla eräajolla. Oikeusrekisterikeskuksesta puhelimitse saadun tiedon mukaan vuonna 2009 poistoajo tuomiolauselmajärjestelmästä on suoritettu 31.10.2009, jolloin edellä mainittu hovioikeuden ratkaisu oli poistettu järjestelmästä. Tällä hetkellä järjestelmässä ei ole A:ta koskevia ratkaisuja.

Lausunnossa todetaan edelleen, että rikosrekisteristä ehdollista vankeusrangaistusta koskevat merkinnät poistetaan samoin viiden vuoden kuluttua ratkaisun antamisesta. Nämäkin poistot tehdään kerran vuodessa niin sanottuna eräajona. Oikeushallinnon tietotekniikkakeskuksesta saadun tiedon mukaan rikosrekisterissä on kuitenkin erikseen tieto ”Poistopäivä”, jonka jälkeen merkintää ei enää näytetä, vaikka se vielä poistoajoon asti onkin rekisterissä. Tämä selittää, että tietoja turvallisuusselvitystä varten annettaessa rikosrekisterissä ei ole näkynyt A:ta koskevia merkintöitä. Vastaavaa ominaisuutta ei ole tuomiolauselmajärjestelmässä.

Oikeusministeriö katsoo, ettei Oikeusrekisterikeskus ole tietoja antaessaan menetellyt virheellisesti. Se, että rikosrekisteristä ja tuomiolauselmajärjestelmästä saatavat tiedot voivat olla toisistaan poikkeavia, voitaisiin välttää joko suorittamalla poistoajoja tuomioistuinjärjestelmästä useammin tai lisäämällä tieto poistopäivästä tähän järjestelmään. Nykyisessä taloudellisessa tilanteessa kumpikaan näistä vaihtoehdoista ei ole mahdollinen.

3.4

Arviointia

3.4.1

Oikeusrekisterikeskuksen menettely

Tuomiolauselmajärjestelmä on osa valtakunnallista tietojärjestelmää, jota koskeva laki oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä (372/2010) tuli voimaan 1.12.2010. Lakia koskevassa

hallituksen esityksessä (HE 102/2009 vp, s. 9) on todettu lakia edeltäneestä asiaintilasta, että tuomiolauselmajärjestelmän rikosasiainrekisterin tarkoituksena on välittää käräjäoikeuksien ja hovioikeuksien ratkaisutiedot rikosasioissa näitä tietoja tarvitseville täytäntöönpanoviranomaisille. Rekisterin avulla tuomiolauselmätiedot välitetään muun muassa vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa varten sekä rikos- ja sakkorekisteriin sekä tullin rekistereitä, ajokorttirekisteriä, sotilaskurinpitoasioiden hoitamista sekä tilastokeskusta varten. Rekisterin tietoja käytetään lisäksi henkilöiden luotettavuuden arviointiin turvallisuusselvityksistä annetun lain mukaisesti. Tietoja säilytetään rekisterissä nykyisen käytännön mukaan vähintään viisi vuotta ja tietojen poistamista arvioidaan henkilötietolain 12 §:n 2 momentin mukaisesti.

Tuomiolauselmajärjestelmän sisältämät tiedot ovat henkilötietolaissa tarkoitettuja arkaluonteisia henkilötietoja. Henkilötietolain 12 §:n 2 momentissa on yleissäännös arkaluonteisten tietojen poistamisesta henkilörekisteristä. Sen mukaan arkaluonteiset tiedot on poistettava rekisteristä välittömästi sen jälkeen, kun käsittelylle ei ole perustetta. Perustetta ja käsittelyn tarvetta on arvioitava vähintään viiden vuoden välein, jollei laista tai tietosuojalautakunnan antamasta luvasta (henkilötietolain 43 §) tai kansallisarkiston luvasta (henkilötietolain 35 § 2 mom.) muuta johdu. Tällaista tietosuojalautakunnan lupaa ei ole ollut (ks. oikeusministeriön mietintö 2004:11, Henkilötietojen käsittely oikeushallinnossa, s. 5).

Sittemmin 1.12.2010 voimaan tulleen oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä annetun lain 18 §:n mukaan Oikeusrekisterikeskuksen on poistettava henkilötiedot tuomioistuimen ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmästä vuoden kuluessa siitä, kun toiselle viranomaiselle välitettävät ilmoitukset rekisterimerkintöjen tekemistä varten on toimitettu viranomaiselle, ja ratkaisua tai sen lopputulosta koskevat merkinnät viiden vuoden kuluessa siitä, kun asiassa on annettu lainvoimainen ratkaisu.

Kuten edellä käy ilmi, tuomiolauselmajärjestelmän rikosasiainrekisterin sisältämien tietojen poistamisesta ei ollut vuonna 2009 olemassa erityislaista ilmeneviä säännöksiä. Tällöin sovellettavaksi on tullut henkilötietolain 12 §:n 2 momentin säännös viiden vuoden välein tapahtuvasta käsittelyn perusteen ja tarpeen arvioinnista.

Tuomiolauselmajärjestelmän rikosasiainrekisterin rekisterinpitäjänä toimii Oikeusrekisterikeskus. Selvityksen valossa vaikuttaa siltä, ettei mainittua henkilötietolain 12 §:n 2 momentissa edellytettyä arviointia ole Oikeusrekisterikeskuksessa suoritettu tapauskohtaisesti laissa säädetyn viiden vuoden määräajan puitteissa tuomiolauselmajärjestelmän yksittäisten tietojen osalta. Tietoja on poistettu vain kerran vuodessa ”eräajojen” yhteydessä. Pidän menettelyä lainvastaisena.

A:ta koskevien tietojen poistamatta jättäminen viiden vuoden määräajassa on näkemykseni mukaan johtanut siihen, että A:n 12.3.2004 saamaa tuomiota koskevat tiedot ovat olleet tuomiolauselmajärjestelmässä vielä 20.4.2009, jolloin Oikeusrekisterikeskus lähetti Pääesikunnan tutkintaosastolle tiedon rekisterin sisällöstä. Syynä tähän on ollut oikeusministeriön lausunnosta ilmenevällä tavalla se, että vuonna 2009 tietojen niin sanottu massaluonteinen poistoajo suoritettiin 31.10.2009 eikä järjestelmässä ollut erillistä merkintää yksittäisen merkinnän poistopäivälle.

Oikeusministeriö on lausunnossaan todennut, ettei nykyisessä taloudellisessa tilanteessa ole mahdollista suorittaa poistoajoja tuomiolauselmajärjestelmästä useammin. Taloudellinen tilanne ei oikeusministeriön lausunnon mukaan myöskään mahdollista tuomiolauselmajärjestelmään tehtävää poistopäivää koskevaa lisäystä vastaavasti kuin se on toteutettu rikosrekisterin osalta.

Totean tältä osin, että laillisuusvalvonnassa tai kansainvälisten ihmisoikeuksien valvontaelinten oikeuskäytännössä ei ole hyväksytty lainvastaisen tilan oikeutukseksi sitä, että viranomaisilla ei ole varaa saattaa tilannetta lain edellyttämän mukaiseksi. Tietojärjestelmissä havaitut perusoikeuksien kuten henkilötietojen suojaan liittyvät ongelmat tulee viivytyksettä korjata. Tällaisten virheiden esiintymistä tai niiden korjaamisen viipymistä ei voi perustella teknisillä seikoilla, vaan viranomaiset ovat velvollisia etsimään ratkaisun ongelmiin.

Asiassa kyse ei ole vain siitä, että rikosrekisteristä ja tuomiolauselmajärjestelmästä saadut tiedot ovat poikenneet toisistaan. Ilmi tulleen asiantilan moitittavuutta korostaa se, että kysymys on perustuslaissa turvatusta yksityisyyden suojasta henkilötietojen käsittelyssä, rekisteröinnissä ja käyttämisessä sekä rekisteröidyn oikeusturvasta. Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen kannan mukaan henkilörekisteriin otettavien tietojen säilytysaika on seikka, josta on perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan säädettävä lailla (ks. esimerkiksi PeVL 14/2002 vp, s. 2). Henkilötietolakia koskeneessa hallituksen esityksessä ei alun perin ehdotettu säännöstä arkaluonteisten henkilötietojen säilyttämisaikasta (HE 96/1998 vp). Asiaan kiinnitettiin huomiota esityksen eduskuntakäsittelyssä. Lopputulokseksi tuli, että henkilötietolain 12 §:ään lisättiin asiaa koskeva 2 momentti (EV 278/1998 vp). Riittävä sääntely arkaluonteisten tietojen säilyttämisaikasta nähtiin lainsäätämisyjärjestystasoisena kysymyksenä (PeVL 25/1998 vp, s. 3).

Asian arvioinnissa tulee ottaa huomioon myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen yksityiselämän suojaa koskeva 8 artikla ja sen tulkintakäytäntö. Esimerkiksi tapauksessa I. v. Suomi (2008) Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi 8 artiklan loukkauksen sillä perusteella, että valtio oli laiminlyönyt positiivisen velvoitteensa estää luvaton pääsy sairaalassa työskennelleen HIV-positiivisen valittajan potilastietoihin (ks. myös Pellonpää, Matti ym.: Euroopan ihmisoikeussopimus, 2012, s. 664–665 ja 798).

Perusongelma asiassa juontuu nähdäkseni siitä, että menettely koskee oikeushallinnon henkilörekistereitä ajalla ja ajalta, jolloin niiden säädöspohja on ollut huolestuttavan puutteellinen henkilötietolain ja perustuslain 10 §:n vaatimusten kannalta (ks. silloisen apulaisoikeusneuvoston jäsen Petri Jääskeläisen lausunto 24.3.2005 dnro 3307/5/04 työryhmämietinnöstä 2004:11 Henkilötietojen käsittely oikeushallinnossa). Asiassa on täytynyt soveltaa henkilötietojen käsittelyä yleislakina koskevaa henkilötietolakia. Katson, että henkilötietolaissa säädettyä viiden vuoden määräaikaa ei voida asian perusoikeusvaikutusten takia tosiasiallisesti pidentää sillä, että vanhentuneiden tietojen poisto toteutetaan vain kerran vuodessa. Jos tuomiolauselmajärjestelmän poistoajo tehdään nykyisellä tavalla vain kerran vuodessa eikä poistopäivämääristä tehdä rikosrekisterin tavoin merkintöjä, voi tiedon tosiasiallinen käytettävissä olemisen aika jatkua lähes vuodella. Tässä tapauksessa tiedot ovat olleet tuomiolauselmarekisterissä noin seitsemän ja puoli kuukautta henkilötietolain 12 §:n 2 momentissa tarkoitettua viiden vuoden enimmäiskestoa pidempään (vuoden 2009 poistoajo tehtiin 31.10.2009).

Selvitysten perusteella on ilmeistä, että A:ta koskevalla tuomiolauselmajärjestelmän merkinnällä on ollut hänelle kielteisiä vaikutuksia; hänen hakemuksensa kriisinhallintatehtäviin on selvityksen valossa keskeisesti hylätty sellaisen rekisteritiedon perusteella, joka olisi jo tullut poistoa rekisteristä. Hyväksyminen toimintavalmiuteen ei toki vielä välttämättä merkitse valintaa kriisinhallintatehtävään. Tuomiolauselmatiedon virheellisen välittymisen tosiasialliset vaikutukset A:lle jäävät siten viime kädessä epätasoisiksi. Lainvastainen menettely viranomaistoiminnassa on kuitenkin nähdäkseni kiistatta aiheuttanut hänelle vähintäänkin aineetonta haittaa.

Oikeusministeriön tietoon on tämän kantelun tutkinnan yhteydessä saatettu eduskunnan perustuslakivaliokunnan viittaus oikeusasiamiehen kannanottoihin, joissa viranomaisia on suositeltu hyvittämään aiheutunut vahinko (PeVM 12/2010 vp). Perustuslakivaliokunta piti esityksen tekemistä asian sopimiseksi ja hyvityksestä selvissä tapauksissa perusteltuna kansalaisen pääsemiseksi oikeuksiinsa, sovinnollisen ratkaisun löytymiseksi ja turhien oikeusriitojen välttämiseksi. Näkemykseni mukaan viranomainen voi myös oma-aloitteisesti ottaa sovittelua ja hyvitystä koskevan asian harkittavakseen, mikäli katsoo siihen olevan aihetta.

Oikeusministeriö katsoi lausunnossaan, että käsiteltävänä olevassa tapauksessa mitkään oikeusministeriön tai Oikeusrekisterikeskuksen toimet eivät voi auttaa kantelijaa pääsemään sotilaallisen kriisinhallinnan toimintavalmiuteen. Oikeusministeriö vetoaa myös siihen, että kantelija ei ole kantelussaan esittänyt, että hänelle olisi mahdollisen mielipahan lisäksi aiheutunut sellaista vahinkoa, jonka oikeusministeriö voisi hyvittää. Tämän vuoksi oikeusministeriö ei katso olevan aihetta ryhtyä asian sovittelua ja hyvittämistä koskeviin toimiin.

Oman käsitykseni mukaan asiassa aiheutunutta puuttumista perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvattuun kantelijan henkilötietojen suojaan ei voida pitää periaatteelliselta merkitykseltään vähäisenä asiana. Mielestäni oikeusministeriön olisi asianmukaista vielä ottaa A:han yhteyttä sen selvittämiseksi, onko hänellä asiassa vaatimuksia, ja päättää mahdollisista jatkotoimista tämän jälkeen.

3.4.2

Puolustusvoimien menettely

Pääesikunnan tutkintaosaston 27.4.2009 laatiman suppean turvallisuusselvityksen laatimisajankohtana voimassa olleen turvallisuusselvityksistä annetun lain 8 §:n 2 momentin (595/2005) mukaan poliisiasiain tietojärjestelmään kuuluvaan rikosilmoitushakemistoon sekä rajavartiolaitoksen toiminnallisen tietojärjestelmän tutkinta- ja virka-apurekisteriin kuuluvaan rikosilmoitushakemistoon sisältyvää tietoa saa käyttää vain, jollei rikosilmoitusta ole syytä epäillä perusteettomaksi. Tällaista tietoa käytettäessä on tarkastettava, missä vaiheessa asian käsittely silloin on. Tuomiolauselmajärjestelmään sisältyvää tietoa ei saa käyttää, jos vastaava tieto on sitä koskevan lain säännöksen nojalla poistettu muusta 1 momentissa mainitusta rekisteristä.

Edellä mainitussa 8 §:n 2 momentissa viitattua 1 momenttia ei kuitenkaan turvallisuusselvityksistä annetun lain 23 §:n nojalla sovelleta suppeaan turvallisuusselvitykseen. Näin ollen tulkintani mukaan lain 8 §:n 2 momentin viittauksella tarkoitetaan suppean turvallisuusselvityksen kyseessä ollessa lain 22 §:ää, jossa mainittiin, että suppea turvallisuusselvitys voi perustua vain sellaisiin rekisteritietoihin, jotka sisältyvät poliisiasiain tietojärjestelmään, rikosrekisteriin, oikeushallinnon tietojärjestelmiin syyteharkinnassa olevista tai olleista rikosasioista, tuomiolauselmajärjestelmään taikka pääesikunnan pitämään rikostietorekisteriin tai turvallisuustietorekisteriin (säännöstä on muutettu lailla 401/2010, joka on tullut voimaan 1.12.2010).

Tässä tapauksessa A:ta koskevaan suppeaan turvallisuusselvitykseen on tapahtuma-aikana olleen turvallisuusselvityksistä annetun lain 8 §:n 2 momentin (595/2005) vastaisesti käytetty sellaista tuomiolauselmajärjestelmään sisältyvää tietoa, joka on poistettu rikosrekisteristä rikosrekisterilain 10 §:n 1 momentin 1 kohdan nojalla viiden vuoden kuluttua tuomiosta, eli noin puolitoista kuukautta aikaisemmin. Tuomiolauselmajärjestelmässä oleva tieto ei liioin ole ollut näkyvissä po-

liisiasiain tietojärjestelmässä, koska sitä ei A:ta koskevassa turvallisuusselvityksessä ole mainittu poliisiasiain tietojärjestelmästä saatuna tietona.

Vaikka tuomiolauselmajärjestelmässä olevan tiedon näkymistä järjestelmässä voidaan pitää Oikeusrekisterikeskuksen edellä kohdassa 3.3.1 virheellisenä pitämäni menettelyn seurauksena, on turvallisuusselvityksistä annetun lain 8 §:n 2 momentissa nähdäkseni säilytetty turvallisuusselvityksen tekijälle huolellisuus- ja tarkastamisvelvollisuus tuomiolauselmajärjestelmän tietojen käytämisessä. Huomioon tulee ottaa myös henkilötietojen käsittelyä yleislakina koskevan henkilötietolain 9 §:n 2 momentissa tarkoitettu virheettömyysvaatimus. Turvallisuusselvityksen laatimisesta on vastannut Pääesikunnan tutkintaosasto, jonka näin ollen katson menetelleen asiassa virheellisesti.

Mitä tulee A:n kriisinhallintajoukkoja koskevaan hakemukseen annettuun päätökseen, katson, ettei luutnantti B ole ylittänyt hänelle kuuluvaa harkintavaltaa tehdessään saamansa turvallisuusselvitykseen nojautuvan päätöksen. B on katsonut, ettei A täytä yleisenä kelpoisuusehtona asetuksessa määritettyä moitteettomien elämäntapojen vaatimusta. Näkemykseni mukaan B on voinut perustellusti luottaa, että hänen Pääesikunnan tutkintaosastolta saamansa A:ta koskeva turvallisuusselvitys on ollut asianmukainen.

4

TOIMENPITEET

Katson Oikeusrekisterikeskuksen menetelleen asiassa henkilötietolain 12 §:n 2 momentin vastaisesti tietojen määräaikaispoistoa koskevassa asiassa. Pääesikunnan tutkintaosaston katson menetelleen turvallisuusselvityksistä annetun lain tapahtuma-ajankohtana voimassa olleen 8 §:n 2 momentin (595/2005) vastaisesti, kun se on käyttänyt tuomiolauselmajärjestelmästä ilmeneviä tietoja varmistumatta lain edellyttämin tavoin niiden ajantasaisuudesta.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 2 momentin nojalla saatan Oikeusrekisterikeskuksen ja Pääesikunnan tutkintaosaston tietoon moittivan käsitykseni vastaisen varalle niiden lainvastaisena pitämäni menettelyn johdosta. Tässä tarkoituksessa lähetän mainituille viranomaisille jäljennökset tästä päätöksestäni.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni myös oikeusministeriölle tiedoksi edellä kohdan 3.4.1 lopussa esittämässäni tarkoituksessa. Pyydän oikeusministeriötä ilmoittamaan apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuojalle 31.12.2012 mennessä, mihin toimenpiteisiin tämä päätös on mahdollisesti antanut aihetta.

